

УДК 727.1

А. В. Бондар

*студентка кафедри інформаційних технологій в архітектурі  
Київського національного університету будівництва і архітектури*

## ПРИНЦИПИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНО-ПЛАНУВАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Анотація: у даній статті надається загальна характеристика розташування навчальних корпусів вищих навчальних закладів (далі – ВНЗ) відносно їх головного корпусу (на прикладі м. Києва), розглядається вплив розташування корпусів ВНЗ в міському середовищі на організацію навчання в цілому, пропонуються концептуальні принципи територіальної організації ВНЗ.

Ключові слова: ВНЗ, навчальний корпус, розташування, принципи оптимізації, територіальні зв'язки, кооперація, зелена зона.

**Вступ.** В Україні у 2012-2013 навчальних роках кількість ВНЗ I-II рівнів акредитації зменшилася на 12 установ - до 489, III-IV рівнів акредитації - також зменшилися на 11 од. (334 установи). В місті Київ, на даний час, налічується близько 94 ВНЗ.

Географічне розташування вищого навчального закладу може відігравати вагомий роль як для абітурієнтів при виборі місця навчання, так і для роботодавців при побудові системи співпраці з ВНЗ.

З огляду на це, можна навести результати окремих рейтингів вищих навчальних закладів для різних регіонів (рейтинги були складені Державною службою статистики України). Загалом, у рейтингу було представлено: 52 ВНЗ Києва, 44 із Західного регіону, 28 з Центрального регіону (без Києва), 65 - Південний регіон та 50 - Східний.

Проте, до уваги необхідно брати не лише розташування головного корпусу ВНЗ відносно до центру міста, спальних районів, студмістечок та окремих гуртожитків тощо, а й інших його корпусів, де безпосередньо проводиться навчання та розміщуються факультети.

**Постановка проблеми.** Проблемою розподілення корпусів ВНЗ по місту Києву є те, що при будівництві та заснуванні ВНЗ мав значно менше факультетів та кафедр, порівняно з сьогоdnішнім днем. Також, необхідно підкреслити, що проблемою розподілення корпусів на значній відстані один від одного є і те, що з плином часу виникали не лише нові факультети, а й інші будівлі довкола існуючих корпусів. Тому, більш давніші та історичніші ВНЗ просто не мали змоги побудувати новий корпус біля старого.

Це питання зачіпає не лише навчальні корпуси, а і гуртожитки та студентські містечка. На сьогоднішній день в Києві досить важко знайти ВНЗ, що мають власні студентські містечка, які б територіально зосереджувалися поряд з навчальними корпусами. Майже всі ВНЗ мають окремі, не чисельні гуртожитки, що знаходяться на відстані від університету, бувають і такі, де ця відстань сягає декількох кілометрів.

**Аналіз останніх досліджень.** Дослідження щодо розподілення навчальних корпусів ВНЗ в структурі великого міста базуються на загальнотеоретичних дослідженнях різних проблем архітектури ВНЗ, яким присвячені роботи таких науковців, як В.І. Єжова, Л.М. Ковальського, О.С. Слепцова, П.А. Солобая, Г.Н. Цитовича, присвячено дисертаційні роботи А.Т. Газізової, Л.А. Добровольського, Г.Л. Ковальської, Р.В. Колозали, В.Н. Королева, С.В. Сьомки, Е.В. Софронова, І.Г. Воробйова, Л.І. Колокольникової, в яких розглянуто окремі питання архітектури об'єктів освіти.

**Виклад основного матеріалу.** На сьогоднішній день у Києві досить мало вдало територіально сформованих університетів, так як більшість з них мають розсосереджені корпуси одразу у декількох районах міста. Таке розподілення не можна плутати з поняттям «філія», адже університет або інший ВНЗ може мати свої філії як у різних містах, так і у різних районах одного міста.

При аналізі розташування корпусів ВНЗ на генплані міста Києва та можливості кооперацій між закладами освіти та іншими організаціями було встановлено, що найбільш вагомим умовою раціональної дислокації закладів вищої освіти є забезпечення зручних щоденних зв'язків та періодичних (які здійснюються 1 раз на тиждень).

Розміщення корпусів ВНЗ відносно загальноміських (районних) громадських центрів залежить від загальної кількості студентів та профілю навчального закладу. В центральних районах міста бажано формувати відносно невеликі за місткістю інститути культури та мистецтва, для яких зв'язки з громадськими об'єктами центрального ядра міста відносяться до щоденних навчальних потреб. Тут можуть також розташовуватись ВНЗ педагогіки та економіки, які не потребують великих земельних ділянок і безпосередньо не пов'язані з виробництвом.

При розміщенні ВНЗ в житловій зоні, важливе значення для оптимізації планувальної структури та підвищення архітектурно-композиційних якостей забудови має функціонально-просторова інтеграція навчальних закладів з оточуючим середовищем, спільне використання окремих функціональних елементів студентами та населенням прилеглих районів. Також, в житлових районах міста бажаним є саме кооперування ВНЗ з закладами по

обслуговуванню населення, такими як лікарні, культурно – освітні заклади, дослідницькі центри, центри реабілітації для тварин (притулки) та ін. Такий зв'язок допоможе не лише підвищити рівень та якість освіти у ВНЗ, а й допоможе удосконалити рівень обслуговування населення, швидше вирішити окремі проблеми, завдяки «свіжому» погляду молодих фахівців та початківців.

Суттєву роль при формуванні мережі вищих навчальних закладів освіти має взаємозв'язок ВНЗ з місцями масового відпочинку та парковими зонами. Найбільш ефективно, в даному відношенні, будівництво нових ВНЗ на околиці міста, де є можливість включити озеленені ділянки в міський ландшафт, передбачати територію для подальшого розвитку навчального закладу, а також створювати комфортні екологічні умови для його функціонування.

Незалежно від профілю та місця розташування всі заклади вищої освіти повинні мати ефективні зв'язки з загальноміською соціально-культурною інфраструктурою, громадськими центрами, рекреаційними зонами, житловою забудовою.

Для створення в Україні подібних умов для концептуального формування, модернізації та кооперацій необхідно виділити наступні **принципи оптимізації функціонально-планувальної структури та територіального розвитку ВНЗ:**

- принцип функціонально-просторової інтеграції навчальних закладів з оточуючою забудовою;
- принцип екологічності та ландшафтного кооперування;
- принцип адаптивного кооперування.

**Принцип функціонально-просторової інтеграції** навчальних закладів з оточуючою забудовою передбачає комфортний та функціонально вдалий взаємозв'язок ВНЗ з оточуючою забудовою. Сама будівля ВНЗ може поєднуватися з певним закладом чи організацією, але головною задачею цього принципу є розміщення корпусів ВНЗ там, де вони зможуть «працювати» на зручність студентів та всього викладацького складу. Також, важливим є розвинена транспортна система та зелена зона навколо комплексу ВНЗ (схема 1).



Схема 1. Принцип функціонально-просторової інтеграції

**Принцип екологічності та ландшафтного кооперування** полягає в забезпеченні території ВНЗ або науково – освітнього центру зеленою зоною, що дозволяє відмежувати цю територію від транспорту, центрів скупчення великої кількості людей, пустирів тощо (схема 2). Створення зеленої зони на територіях вищих навчальних закладів є необхідною складовою підвищення якості умов навчання студентів і праці науковців та сприяє їх загальному психологічному розвантаженню. Насадження на таких територіях відіграють також санітарно-гігієнічну, архітектурно-планувальну та естетичну функції, проте основним є створення комфортних мікрокліматичних умов. Зелена зона ВНЗ може складатися з парків, алей, скверів і просто зелених насаджень вздовж території.



Схема 2.

Принцип екологічності та ландшафтного кооперування - варіант №1

Також, завдяки великим площам зелених зон між декількома ВНЗ можуть складатися територіальні зв'язки, що поліпшить пересування з одного ВНЗ до іншого викладацького складу та студентів, покращить спілкування студентської молоді обох ВНЗ та збільшить територію для відпочинку. Такий принцип здебільшого спрямовується на лише територіальне об'єднання зеленою зоною – парком, сквером тощо (схема 3).



Схема 3. Принцип ландшафтного кооперування – варіант №2

**Принцип адаптивного кооперування** полягає в поєднанні двох закладів одного профілю у кооперацію і тим самим створення нового більш масштабного закладу (схема 4). Таке об'єднання двох однакових або схожих за профілем закладів покращує їх зв'язок з практичної точки зору, дозволяє використовувати спільні приміщення, створювати та будувати спільні заклади, приміщення спеціального наукового профілю тощо. В такій кооперації адаптуванню підлягає здебільшого будівлі закладів, що поєднуються, та їх територія. Створюються додаткові дорожні розв'язки, пішохідний простір та велосипедні доріжки на території закладів, якщо вони є.



Схема 4. Принцип адаптивного кооперування на прикладі поєднання ВНЗ медичного профілю з лікарнею

**Висновки.** Проаналізовано основні проблеми розташування ВНЗ в структурі великого міста. Встановлені причини проблем розташування ВНЗ та зв'язків навчальних корпусів між собою, з головним корпусом, основною інфраструктурою міста.

Запропоновані три основні принципи оптимізації функціонально-планувальної структури та територіального розвитку ВНЗ:

- принцип функціонально-просторової інтеграції навчальних закладів з оточуючою забудовою;
- принцип екологічності та ландшафтного кооперування;
- принцип адаптивного кооперування.

**Напрями подальшого дослідження.** Вивчення основних засад, методів, прийомів підвищення ефективності та якості формування ВНЗ в структурі великого міста.

Список використаної літератури:

1. М. Карпенко Публікація національного інституту стратегічних досліджень «Проблеми розвитку університетської науки в Україні в контексті європейського розвитку» 2009 р.
2. Г. Л. Ковальська «Архітектурне проектування навчальних закладів» Навчальний посібник. – К.: КНУБА, 2010. – 152с.
3. Л. М. Ковальський, Г.Л. Ковальська «Архітектура вищих навчальних закладів. Університети 3-го тисячоліття» / – К.: Основа, 2011. – 256 с.
4. Журнал «Архитектон: известия вузов» № 38 - Приложение Июль 2012.

#### Аннотация

В данной статье дается общая характеристика расположения учебных корпусов высших учебных заведений (далее – ВУЗ) относительно их главного корпуса (на примере г. Киева), рассматривается влияние расположения корпусов вузов в городской среде на организацию обучения в целом, предлагаются концептуальные принципы территориальной организации ВУЗов.

Ключевые слова: ВУЗ, учебный корпус, расположение, принципы оптимизации, территориальная связь, кооперация, зеленая зона.

#### Annotation

The article is devoted to the general description of the location of the buildings of higher education institutions (hereinafter - institutions) according to their main building (on the example of Kyiv); examination of the influence of the location of the university buildings in an urban environment on the organization of education in general. Also it is offered a conceptual principles of the territorial organization of universities in this article.

Keywords: Institution of the higher education, educational buildings, location, the principles of optimization, territorial relations, cooperation, green area.